

Jalgi hadi plazara

Mikel ATXAGA

Etxepare Bernartena irrintzia zen, erronka: "Euskara jalgi hadi plazara". Izan ere, ez zen herriko kaleaz eta plazaz ari, herriko plazan euskaraz mintzo baitziren. Letren plazaz, liburuen plazaz, ari zen. Beste edozein hizkuntzaren pare ikusi nahi zuen euskara, jakintza mailan ere.

Xalbadorren plaza herrikoa da, pilotan jokatu ohi den plaza. Eta "gazteriarri deiadar bat" egiten diola iruditzen zaio: "Ez nezazula berex euskararen ganik!". Xalbadorren "jalgi hadi plazara" ez da irrintzia, ez da erronka, garrasi larria baizik. Arriskuan ikusten baitu. Hala ere, "baldin ez bazerauku erdalduntzen plaza,/ salbaturen garela badut esperantza".

Gu, jakina, Etxepareren plazaz eta Xalbadorren plazaz gara kezkatu. Bata bestea gabe ezin baitaitezke bizi. Hegoa aldean Etxepareren plaza euskaldundu ahala, Xalbadorrena ere berreuskalduntzen ari gara. Ipar aldean, ordea, herriko plaza ari da erabat erdalduntzen, agi denez.

Euskarak urrun zuen frantsesa ipar Euskal Herrian, gaskoinez, biarnesez, girondarrez eta abarrez inguratua baitzegoen. Frantziak, beraz, ezarri egin dio urrutiko hizkuntza arrotz hori, legeen, administrazioaren, eskolaren, komunikabideen eta abarren bidez. Hego aldean euskararen ondoan jaioa da gaztelania. Horregatik du bere baitan euskararen eragina. Eta biak elkarren ondoan bizi zirelako hizkuntza gaztea hasi zitzaion zaharrari lurra jaten. Lur-jate hori arinago eta errazago gerta zedin izan zuen gaztelaniak, jakina, Estatuaren laguntzarik, indartsua eta bortitza gainera. Legeen, debekuen, admi-

nistrazioen, eskolen eta abarren indarrez eta euskaldun askoren utzikieriaz eta ezjakintasunaz baliaturik murriztu baitzaizkio euskarari lurrrak, arloak eta egitekoak.

Hego aldean, ezarian-ezarian, mende askoren buruan gertatu dena, ipar aldean ia bat-batean gertatu da. Bere mugetatik urrun zuen frantsesa agudo ezartzeko bezainbat azkar eta indartsu baita Frantziako estatua, Iraultaz geroztik. Eta beste euskal lurraldeetan baino euskaldunagoak izan baditu ere ia oraintsu arte bi plazak, Xalbadorrena eta Etxeparena alegia, mendeetan euskaldun izan duen plazako euskara ez ezik sukaldekoa ere galtzear du.

Frantsesaren liluraz eta beharraz, euskararekiko gutxiespenez eta utzikieriaz eta eleaniztasunaren balioen ezjakintasunaz, beren seme-alabei euskararik irakasten ez dieten guraso asko dira. Hego aldean ere badira oraindik banaka batzuk, baina lehen baino gutxiago. Ipar aldean, ordea, guraso askok ez diete beren haurrei etxean euskararik irakasten: %17k, nonbait irakurri dudanez. Telebistan euskaltzale agertzen den bat baino gehiago bada, agi denez, etxean bere haurrei euskararik irakatsi ez dienik. Baita telebistan euskaltzale agertzen den alkaterik ere herriko eskolan euskara debekatua duenik.

Euskarazko literaturan, kazetaritzan eta euskal jaien aintzindari izan den Ipar Euskal Herria ia erabat frantsesturik du Frantziak, oso denbora gutxian eta abiada bizian. Eta euskaldun xuriek eta gorriek, ezkerrek eta eskuinek, elkar harturik, euskararen aldeko egitasmo bat onartzen ez badute jai du euskarak.

Horretarako, bortizkeria eta iraultza ez nahasten ahalegindu beharko dute batzuek; beste askok, berriz, bortizkeriaren eta iraltzakeriaren estakuruz beren jokabide uzkur eta epela alde batera uzten. Egoera larriegia du euskarak ipar Euskal Herrian egun bat bera ere galtzeko.

(1996-X-23)